

XAYRIDDIN SULTONNING "YALDO KECHASI" ROMANIDA TARIXIY, PROTOTIPLI VA TO'QIMA OBRAZLAR TIPOLOGIYASI

O.X.Xo'jamurodova¹

Mas'ul muallif: Xo'jamurodova Oydin Xo'jamurod qizi, Osiyo texnologiyalari universiteti Tillar kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

e-mail:
oydinxojamurodova@gmail.com

Accepted: 01 Oktabr 2026
Published: 01 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Xo'jamurodova, O. X. XAYRIDDIN SULTONNING "YALDO KECHASI" ROMANIDA TARIXIY, PROTOTIPLI VA TO'QIMA OBRAZLAR TIPOLOGIYASI / O. X. Xo'jamurodova // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 10, № 1. — B. 21–24.

1. Osiyo texnologiyalari universiteti Tillar kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Annotatsiya. Maqolada Xayriddin Sultonning "Yaldo kechasi" (2025) romanidagi obrazlar tizimi tarixiy, prototipli va to'qima obrazlar tipologiyasi asosida tahlil qilinadi. Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romani xotimasidagi qisqa izoh Otabek – Yodgorbek – Ozodbek va Odilbek zanjiri orqali uch avlod taqdiri sifatida badiiy voqelikka aylantirilgani ko'rsatiladi. Tadqiqotda tarixiy shaxs, prototip va to'qima obraz tushunchalarining ishchi ta'riflari berilib, ularga adabiy meros obrazlari va muallif-persona kategoriyalari qo'shiladi. Natijada mistifikatsiyaga asoslangan romanda tarixiy hujjatlik va badiiy to'qima uyg'unligi obraz yaratishning yetakchi tamoyili ekanini asoslanadi.

Kalit so'zlar: "Yaldo kechasi", Xayriddin Sulton, tarixiy roman, tarixiy obraz, prototip, to'qima obraz, adabiy mistifikatsiya, intertekstuallik, jadidchilik.

ТИПОЛОГИЯ ИСТОРИЧЕСКИХ, ПРОТОТИПНЫХ И ВЫМЫШЛЕННЫХ ОБРАЗОВ В РОМАНЕ ХАЙРИДДИНА СУЛТОНА «ЯЛДО КЕЧАСИ»

Аннотация. В статье анализируется система образов романа Хайриiddина Султoна «Ялдо кечаси» (2025) на основе типологии истoрических, прoтoтипных и вымыслeнных образов. Показано, что краткое примечание «От пишущего» в конце романа А. Кадыри «Минувшие дни» развёрнуто в художественное полотно судеб трёх поколений: Отабека, Ёдгорбека, Озoдбека и Одиlбека. Выявлены дополнительные категории, возникающие при литературной мистификации: образы литературного наследия и авторская персoна.

Ключевые слова: «Ялдо кечаси», Хайриiddин Султон, истoрический роман, прoтoтип, вымыслeнный образ, литературная мистификация, интертекстualность, джадидизм.

TYPOLOGY OF HISTORICAL, PROTOTYPICAL, AND FICTIONAL CHARACTERS IN KHAIRIDDIN SULTAN'S NOVEL "YALDO KECHASI"

Abstract. The article examines the system of characters in Xayriddin Sulton's novel "Yaldo kechasi" (2025) through a typology of historical, prototype-based and fictional characters. It shows how the short authorial note at the end of Abdulla Qodiriy's "O'tkan kunlar" is expanded into the fate of three generations (Otabek, Yodgorbek, Ozodbek and Odilbek). Two additional categories that arise in literary mystification are proposed: characters of literary heritage and the authorial persona.

Keywords: "Yaldo kechasi", Xayriddin Sulton, historical novel, prototype, fictional character, literary mystification, intertextuality, Jadidism.

Kirish. Yangi o'zbek nasrida tarixiy roman janri yana adabiy jarayonning markaziga chiqdi. Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romani ilk nashridan bir asr o'tgan 2025-yilda Xayriddin Sultonning "Yaldo kechasi" romanining chop etilishi bu jarayonning o'ziga xos ifodasi bo'ldi. Kitob "Xaybar-25" nashriyotida lotin va kirill yozuvlarida tayyorlangan bo'lib, 461 betdan iborat; muallif uni "tarixiy hujjatlar asosidagi badiiy to'qima" deb ataydi. Roman 2025-yil 21-dekabrda, yilning eng uzun tuni – yaldo kechasi arafasida, Toshkentdagi "Shahidlar xotirasi" majmuasida o'quvchilarga taqdim etildi. Asarning yozilish asosi ma'lum. "O'tkan kunlar" xotimasidagi "Yozg'uvchidan" izohida Yodgorbekdan ikki o'g'il qolgani, ularning biri Marg'ilonning mas'ul ishchilaridan, ikkinchisi Farg'ona bosmachilari orasida ekanini aytiladi. Adabiyotshunos Sh. Rizayev ta'kidlaganidek, shu qisqa axborotga suyanib, butun bir yirik asar yuzaga keldi. Muallif bunda adabiy mistifikatsiya usulidan foydalanib, romanni go'yo Qodiriy qalamiga mansub "ikkinchi kitob" ruhida yaratgan. Romanning nashri atrofida jiddiy ilmiy-tanqidiy e'tibor shakllandi: unda intertekstuallik va mistifikatsiya, tarixiy xotira, tarixiy haqiqatning badiiy talqini hamda lingvopoetik vositalar masalalari yoritilmoqda. Ayni paytda, bizga ma'lum ochiq nashrlar doirasida, obrazlar tizimini ularning genezisi nuqtai nazaridan – ya'ni qaysi obraz real tarixiy shaxsga, qaysisi prototipga, qaysisi esa muallif tasavvuriga tayanishi jihatidan – tipologik tahlil qilish masalasi alohida tadqiqot predmeti bo'lmagan. Vaholanki, taqrizlarda asardagi obrazlarning ayrimlari tarixiy, ba'zilar esa to'qima-umumlashma qahramonlar ekanini qayd etilgan. Aynan shu kuzatuv maqolaning dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqotning maqsadi – “Yaldo kechasi” romanidagi obrazlarni genezisiga ko‘ra tipologik guruhlash va har bir guruhning badiiy vazifasini aniqlash. Bu maqsad uch vazifani nazarda tutadi: birinchidan, tarixiy, prototipli va to‘qima obraz tushunchalarining ishchi ta’riflarini berish; ikkinchidan, roman obrazlarini ushbu mezonlar bo‘yicha guruhlash; uchinchidan, mistifikatsiya sharoitida bu guruhlar o‘rtasidagi chegaralar qanday ko‘chishini ko‘rsatish. Tadqiqot ob’ekti – Xayriddin Sultonning “Yaldo kechasi” romani, predmeti – uning obrazlar tizimi.

Adabiyotlar tahlili. Tarixiy roman nazariyasida real tarixiy shaxs bilan to‘qima qahramon munosabati Georg Lukach tomonidan tizimli ishlab chiqilgan. Uning kuzatishicha, tarixiy romanning markaziy qahramoni odatda to‘qima, “o‘rtacha” inson bo‘lib, tarixda mashhur shaxslar ko‘proq ikkinchi planda, ijtimoiy kuchlar to‘qnashuvini ko‘rsatuvchi tugun sifatida namoyon bo‘ladi. B. Tomashevskiy qahramonni motivlarni bir-biriga bog‘lovchi vosita sifatida ta’riflab, personajni faqat “inson” emas, balki syujet konstruksiyasining elementi sifatida ham tahlil qilishni taklif etgan. O‘zbek adabiyotshunosligida obraz, personaj va prototip tushunchalari T. Boboyev asarida hamda D. Quronov, Z. Mamajonov, M. Sheraliyevlarning lug‘atida izohlangan.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada quyidagi ishchi ta’riflarga tayaniladi. Tarixiy obraz – tarixiy manbalarda nomi va taqdiri qayd etilgan real shaxsning badiiy talqini; unda muallif tarixiy faktga sodiq qoladi, to‘qima esa manbalar jim turgan joylarni – ichki kechinma, suhbat, ehtimoliy harakatni – to‘ldiradi. Prototipli obraz – muayyan real shaxs yoki bir necha shaxsning xarakteri, hayot yo‘li va tipik belgilari asosida yaratilgan, ammo boshqa nom bilan berilgan obraz. To‘qima obraz esa to‘liq muallif tasavvuri mahsul bo‘lsa-da, davr qonuniyatlariga bo‘ysunadi va muayyan ijtimoiy toifani ifodalaydi; sharhlovchilar bunday personajlarni “to‘qima-umumlashma qahramonlar” deb atagan.

Mistifikatsiyaga asoslangan roman uchun bu uch turga yana ikki kategoriyani qo‘shish zarur. Birinchisi – adabiy meros obrazlari, ya’ni boshqa muallif matnidan olingan va o‘zgartirilgan personajlar. Ikkinchisi – muallif-persona: real tarixiy shaxsning (bu yerda Qodiriyning) matn ichidagi niqobi. Ikkala holat J. Jenett talqinidagi giper-matnlilikka, ya’ni yangi matnning avvalgi matnni o‘zgartirish yoki taqlid qilish orqali davom ettirishiga bog‘lanadi. Vaqt va makonning obrazlar taqdiri orqali konkretlashuvi esa M. Baxtin xronotop nazariyasi nuqtai nazaridan izohlanadi [2].

Tadqiqotda tipologik tahlil, qiyosiy-tarixiy, intertekstual va kontekstual metodlar qo‘llanildi. Tadqiqot materiali sifatida roman haqidagi ilmiy-tanqidiy nashrlar va taqdimot materiallari olindi. Ular shartli uch yo‘nalishga bo‘linadi. Birinchisi – intertekstuallik va mistifikatsiya masalasi: bir maqolada roman “O‘tkan kunlar”ga giper-matnli bog‘lanish, topilgan qo‘lyozma va soxta muallif strategiyasi, uslubiy taqlid, tarixiy hujjat, xat va she’riy matnlarning kiritilishi hamda ishora va reminissensiyalar nuqtai nazaridan o‘rganilgan, intertekstuallik tarixiy haqiqatni badiiy voqelikka aylantirishning yetakchi vositasi deb baholangan. Ikkinchisi – tarixiy xotira va tarixiy haqiqatning badiiy talqini. Uchinchisi – taqdimot va taqrizlar: prof. N. Jabborov muallifning keng ko‘lamli arxiv materiallari, jadid matbuoti va tarixiy manbalarga tayanganini qayd etgan, I. G‘afurov esa mistifikatsiya orqali mutlaqo yangi badiiy hodisa yuzaga kelganini ta’kidlagan.

Tahlil va natijalar. Romanning obrazlar tizimi genealogik o‘q atrofida quriladi: Otabek – Yodgorbek – Ozodbek va Odilbek. Taqdimot ishtirokchilari ham asarda uch avlod obrazlari orqali chor va sho‘ro mustamlakachiligi davridagi millat fojeasi, ozodlik va ma’rifat uchun kurash ochib berilganini ta’kidlagan. Kitob muqovasidagi qahramon siymosida shu to‘rt personaj timsoli mujassamlashtirilgan ham genealogik uzviylikka ishora qiladi. Kun.uz sharhida ko‘rsatilishicha, roman xonliklar davri, oq poshsho mustamlakasi, Birinchi jahon urushi, inqilob, sho‘rolar hokimiyati, mulklarni musodara qilish, ocharchilik va milliy ozodlik harakatlarini qamrab oladi, bularning barchasi Otabek avlodlari orqali ko‘rsatiladi [5].

Demak, tarixiy jarayon oila xronikasi shaklida obrazlanadi: davr almashinuvi mavjud tuzum bilan bir oila a’zolarining munosabati orqali seziladi. Bunday tuzilma obrazlarni genezisiga ko‘ra guruhlash uchun qulay asos beradi. Bizning tahlilimizda romandagi personajlar to‘rt guruhga ajratildi: tarixiy qatlam (muallif-persona, hujjatli fon va tarixiy shaxslar), adabiy meros obrazlari, prototipli obrazlar va to‘qima-umumlashma obrazlar. Ular ketma-ket tahlil qilinadi.

Romanning tarixiy qatlami uch ko‘rinishda namoyon bo‘ladi. Birinchisi – muallif-persona. Mistifikatsiya strategiyasiga ko‘ra, matn go‘yo Qodiriy qalamiga mansub “ikkinchi kitob” sifatida taqdim etiladi: I. G‘afurov baholashicha, Sulton “Qodiriy bo‘lib yozdi”. Qodiriy real tarixiy shaxs, qatl etilgan adib; demak, roman uning nomini ijodiy niqob sifatida ishlatar ekan, tarixiy shaxs obrazi personaj sifatida emas, balki hikoyachi ovozi sifatida ishtirok etadi. Manbalarda bu usul milliy nasrimizda avval qo‘l urilmagan uslub deb baholanadi. Muallifning voqeaga vaqti-vaqti bilan aralashuvlari ham shu niqobning tarkibiy qismi: Qodiriy “O‘tkan kunlar”ning ikkinchi bobida “Bizning Otabek” deb hikoyaga ilk bor aralashgani kabi, Sulton to‘rtinchi bobda “Hammadan ko‘ra ko‘proq Yodgorbekning suyunganini aytib o‘tirishqa hojat yo‘q, albatta” deydi. Bu – tarixiy shaxsning uslubiy imitatsiya orqali “tiriltirilishi” [3].

Ikkinchisi – hujjatli-tarixiy fon. Sharhlovchilar romanda jadid maktablarining mashaqqatli faoliyati, “Najot” gazetasi misolida jadid matbuoti, Usmon mushafi tarixi va uning yurtga qaytarilishi, Turkistondagi ocharchilik obrazlantirilganini qayd etadi. Bu unsurlar alohida shaxs emas, biroq tarixiy obraz uchun zarur shart: ular personaj harakatiga tarixiy koordinata beradi. Muhimi, “Yozg‘uvchidan” izohi Yodgorbekning vafotini 1919–1920-yillardagi ochlik davri bilan bog‘laydi; shu bois ocharchilik romanda ixtiyoriy fon lavhasi emas, balki obrazlar tizimini tashqi tarixiy hodisaga bog‘lovchi xronologik tayanch vazifasini bajaradi. Ocharchilik lavhalari, oilasi boshiga tushgan musibatni ko‘tara olmay yotib qolgan Zumdadbibi kabi epizodlar sharhlovchilar e’tiborini alohida tortgan.

Uchinchisi – tarixiy shaxslarning o‘zi. Kun.uz sharhida qayd etilishicha, roman qahramonlari darsliklarimizga kirgan tarixiy shaxslar bilan yonma-yon yashaydi va ular bilan hamkorlik qiladi. Manbalardagi tavsiflardan ko‘rinishicha, syujetning asosiy chizig‘ini to‘qima oila taqdiri tashkil etadi, tarixiy shaxslar esa shu oila bilan kesishgan nuqtalarda paydo bo‘ladi. Bu holat Lukach modeliga mos keladi, deyish mumkin: tarixiy shaxslar davrning ijtimoiy-siyosiy kuchlarini gavdalantiradi, to‘qima qahramonlar esa ularning oddiy insonlar hayotidagi oqibatini ko‘rsatadi. Romanga epigraf qilib

olingan Muhammad Sharif Gulxaniy satrlari ham tarixiy adabiy shaxsning ovozini asar boshiga olib chiqib, tongsiz tun – yaldo metaforasini belgilaydi [1].

Otabek "O'tkan kunlar"ning o'zida to'qima obraz edi; "Yaldo kechasi"da esa u ikkilamchi to'qima, ya'ni gipo-matndan ko'chirilgan va o'zgartirilgan obraz maqomini oladi. Qodiriy romani Otabekning oq poshsho qo'shinlariga qarshi kurashda halok bo'lishi bilan yakunlanadi; Sulton romanida esa u Qo'qon xonining norasmiy maslahatchisi, xonliklarni birlashtirish va murosaga keltirish yo'lida harakat qiluvchi siyosiy tafakkur egasi sifatida namoyon bo'ladi. Ya'ni Otabek obrazi sevgi va oila syujetidan siyosiy-ma'rifiy o'lchamga kengayadi. Bu o'zgarish giper-matnlilikning klassik ko'rinishi – transformatsiya bo'lib, gipo-matndagi asosiy fakt (Vatan yo'lidagi halokat) saqlanadi, uning tarixiy mohiyati esa kengaytiriladi.

Kun.uz sharhida Yodgorbek obrazi Otabekning ma'naviy vorisi sifatida talqin qilinadi: ular orasida qarindoshlikdan ko'ra g'oyaviy bog'liqlik kuchliroq. Bu fikr obrazlar zanjirining ma'nosini ochadi: meros bu yerda biologik emas, ma'naviy kategoriya. Shu tariqa adabiy meros obrazlari romanda ikki vazifani bajaradi: birinchidan, yangi matnni klassik asarga ulaydi va kitobxonda "davomi" taassurotini uyg'otadi; ikkinchidan, tarixiy voqealarga o'quvchi allaqachon sevib qolgan qahramonlar nigohidan qarash imkonini beradi.

Yodgorbek obrazi genezisiga ko'ra ikki qavatli. Qodiriyda u xotimada atigi bir ism sifatida tilga olingan; Sulton uni to'liq badiiy taqdirga aylantirgan. Bu – to'qimaning to'qimasi, ya'ni ikkinchi darajali to'qima. Biroq uning hayot yo'li tipologik prototipga tayanadi. Kun.uz sharhiga ko'ra, Yodgorbek yangi usuldagi "Najot" maktabini quradi, maktab atrofida "kofirona dargoh", "butxona" kabi tuhmatlar tarqaladi. Romanga kiritilgan hujjat ko'rinishidagi matnda esa Yodgorbek Farg'ona muzofotida maktabdorlik va "Najot" gazetasi muharrirligi bilan tanilgan, hukumatga qarshi harakatlari uchun o'n to'rt yilga Sibirga badarg'a qilingan shaxs sifatida tilga olinadi.

Maktabdorlik, milliy matbuot, ta'qib va surgun – jadidchilik tarixidan yaxshi ma'lum yo'l: yangi usul maktablari va milliy matbuot ham an'anaviy muhit, ham mustamlaka ma'muriyati tomonidan shubha va ta'qib ostiga olingan. Shu ma'noda Yodgorbek bitta real shaxsning nusxasi emas, ko'plab jadidlar taqdirining umumlashmasi, ya'ni yig'ma (kollektiv) prototipga tayanagan obraz, degan xulosa mantiqiy ko'rinish. Hujjat mimikriyasi bu tipiklikni kuchaytiradi: matndagi "Yodgorbek Otabek o'g'li Yusufbekif" shakli ma'muriy yozuv ohangini taqlid qiladi. Taqrizchi jadid obrazi ilk bor Yodgorbek, Nusratxon to'ra va Dadaxon muallim misolida yorqin namoyon bo'lganini qayd etadi. Nomlarning o'zi ijtimoiy maqomni kodlaydi: "to'ra" an'anaviy yuqori tabaqa mansubligini, "muallim" esa yangi usul maktabi o'qituvchisini bildiradi. Shu tariqa jadidchilikning ikki ijtimoiy yuzi – ma'rifatparvar zodagon va maktab o'qituvchisi – personajlar juftligida tipiklashtiriladi. Ularning har biri uchun aniq shaxsiy prototip bor-yo'qligi arxiv hujjatlari va jadid matbuoti bilan qiyosiy tadqiqni talab qiladi; hozircha mavjud manbalar asosida ularni yig'ma prototip sifatida tavsiflash to'g'ri bo'ladi.

Ozodbek va Odilbek obrazlari "O'tkan kunlar" xotimasiga bevosita tayanadi, lekin Sulton ularni ikki qutbli taqdir sifatida kengaytiradi: xotimada biri Marg'ilonning mas'ul ishchilaridan, ikkinchisi Farg'ona bosmachilari orasida deb ko'rsatilgan edi. Sharhlovchilar romanda aka-uka o'rtasidagi g'oyaviy kurash va haqiqiy janglar, oxir-oqibat ikkalasining ham o'z maslasi yo'lida halok bo'lishi tasvirlanganini qayd etadi. Ikkala obraz ijtimoiy-siyosiy tanlovning ikki timsoli – yangi tuzum ichidagi xizmat va qurolli qarshilik – sifatida tipiklashtirilgani uchun to'qima-umumlashma toifasiga kiradi. Ularning taqdiri bir oila doirasida qarama-qarshi yo'llarni yonma-yon qo'yib, millat fojeasining ichki bo'linishini ko'rsatadi.

Ismlar semantikasi ham e'tiborga loyiq. Yodgorbek (yodgor – xotira, meros), Ozodbek (ozod – erkin), Odilbek (odil – adolatli) ismlari mos ravishda xotira, ozodlik va adolat tushunchalarini avlodlar zanjiriga kodlaydi. Bu – bizning tahliliy talqinimiz bo'lib, romanning "yaldo" metaforasi bilan ham uyg'undir: eng uzun tunda xotira, ozodlik va adolat yo'qotilgan qadriyatlar sifatida qayta topiladi. Sharhlovchilar romanda fidoyi, mushtipar, jadid, qo'rboshi, xoin kabi ijtimoiy-axloqiy tiplar mavjudligini ham qayd etadi. Ular muayyan shaxs emas, balki davr ziddiyatlarining tipik ijrochilaridir. Zumradbibi, Ma'suma Suyima kabi ayol personajlar esa ocharchilik va qatag'on davrining oilaviy oqibatlarini shaxsiylashtiradi. Xuddi shunday, manbada "Baynalmilal oila"ning yuzaga kelishi va maqsad-muddaolari fosh qilingani aytiladi; bu tushuncha badiiy umumlashma darajasidagi ijtimoiy-mafkuraviy timsol sifatida namoyon bo'ladi.

Muhokama. Tahlil natijalarini umumlashtirsak, tarixiy qatlam (Qodiriy niqobi, "Najot" matbuoti, Usmon mushafi tarixi, ocharchilik) romanga ishonchlik va xronologik tayanch beradi; adabiy meros obrazlari (Otabek) yangi matnni klassik asarga ulaydi; prototipli obrazlar (Yodgorbek, Nusratxon to'ra, Dadaxon muallim) jadidchilik hodisasini shaxs taqdirida gavdalantiradi; to'qima-umumlashma obrazlar (Ozodbek, Odilbek, Zumradbibi, Ma'suma Suyima, fidoyi, mushtipar, qo'rboshi, xoin tiplari va "Baynalmilal oila" timsoli) g'oyaviy qutblanishni tipiklashtiradi. Bu guruhlash ishchi xarakterga ega bo'lib, obrazlarning bir nechta guruh belgilarini o'zida jamlashi mumkinligini inkor etmaydi: masalan, Yodgorbek ham ikkinchi darajali to'qima, ham yig'ma prototipdir. Romanda tarixiy va to'qima qatlamlar bir-biridan qat'iy ajratilmaydi. Mistifikatsiya bu chegarani ataylab shaffoflashtiradi: tarixiy shaxs (Qodiriy) hikoyachi niqobiga aylanadi, to'qima personaj (Otabek) tarixiy vazifa bajaradi, hujjat ko'rinishidagi matn esa to'qima taqdirga ishonchlik baxsh etadi. Intertekstuallik esa tarixiy haqiqatni badiiy voqelikka aylantirishning yetakchi vositasi vazifasini bajaradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko'rsatadi. Birinchidan, "Yaldo kechasi" obrazlar tizimi genezisiga ko'ra bir jinsli emas: unda tarixiy qatlam (muallif-persona, hujjatli fon, tarixiy shaxslar), adabiy meros obrazlari, prototipli obrazlar va to'qima-umumlashma obrazlar birgalikda mavjud. Ikkinchidan, adabiy mistifikatsiya bu guruhlar o'rtasidagi chegarani ataylab shaffoflashtiradi, natijada Yodgorbek kabi obraz ham ikkinchi darajali to'qima, ham yig'ma prototip xususiyatini o'zida jamlaydi.

Uchinchidan, manbalarga ko'ra, roman syujetining markazida to'qima oila taqdiri turadi, tarixiy shaxslar va hujjatli tafsilotlar esa ishonchlik va xronologik tayanch vazifasini bajaradi; bu Lukachning tarixiy roman haqidagi modeliga mos keladi. To'rtinchidan, obrazlar nomlarining semantikasi (Yodgor, Ozod, Odil) romanning g'oyaviy o'qini – xotira, ozodlik va

adolat – avlodlar zanjiri orqali ifodalaydi. Beshinchidan, tarixiy va prototipli obrazlar masalasi kelgusida romanning to'liq matni, tarixiy shaxslarning aniq ro'yxati va arxiv hujjatlari bilan qiyosiy o'rganilishini talab qiladi. Bunday ishlar "Yaldo kechasi" obrazlar tizimining ilmiy xaritasini to'ldirish, shuningdek, tarixiy romanchilik nazariyasiga o'zbek nasridan yangi material qo'shish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Bakhtin M.M. Forms of Time and of the Chronotope in the Novel // The Dialogic Imagination: Four Essays. – Austin: University of Texas Press, 1981. – P. 84–258.
- [2] Boboyev T. Adabiyotshunoslik asoslari. – Toshkent: O'zbekiston, 2001. – 560 b.
- [3] Genette G. Palimpsests: Literature in the Second Degree. – Lincoln: University of Nebraska Press, 1997.
- [4] Lukács G. The Historical Novel. – London: Merlin Press, 1962.
- [5] Quronov D., Mamajonov Z., Sheraliyeva M. Adabiyotshunoslik lug'ati. – Toshkent: Akademnashr, 2013.
- [6] Qodiriy A. O'tkan kunlar: roman. – Toshkent: [foydalanilgan nashr ma'lumotlari kiritilsin].
- [7] Sulton X. Yaldo kechasi: tarixiy hujjatlar asosidagi badiiy to'qima. – Toshkent: Xaybar-25, 2025. – 461 b.
- [8] Томашевский Б.В. Теория литературы. Поэтика. – М.: Аспект Пресс, 1996.
- [9] Iskandar I. "Yaldo kechasi": xulosa va saboqlar // Jadid.uz, 2026-yil 9-yanvar. – URL: <https://jadid.uz/yaldo-kechasi-xulosa-va-saboqlar/>
- [10] Karvonli E. "Yaldo kechasi" tarixiy romani kitobxonlar qo'lida // Ma'rifat, 2025-yil 21-dekabr. – URL: <https://marifat.uz/show-post/yaldo-kechasi-tarixiy-romani-kitobxonlar-qolida-1096>
- [11] Pulatov I. Millatning eng uzun va qorong'i kechasi haqida bilasizmi? // Kun.uz, 2026-yil 9-may. – URL: <https://kun.uz/news/2026/05/09/millatning-eng-uzun-va-qorongi-kechasi-haqida-bilasizmi-5-daqiqa>
- [12] "Yaldo kechasi" – tarixning iztirobli sahifalaridan so'zlovchi asar // UZA.uz, 2025-yil 22-dekabr. – URL: https://uza.uz/uz/posts/yaldo-kechasi-tarixning-iztirobli-sahifalaridan-sozlovchi-asar_798634
- [13] "Yaldo kechasi" romani intertekst namunasi sifatida // International Journal of Literature and Language Studies, 2026, 5(07), 447–451. – DOI: 10.5281/zenodo.21587038 [muallif kiritilsin]
- [14] O'zbek milliy romanchiligida tarixiy haqiqat va badiiy talqin (Xayriddin Sultonning "Yaldo kechasi" romani misolida). – DOI: 10.5281/zenodo.20553341
- [15] "Yaldo kechasi" romanida tarixiy xotira va milliy tafakkur talqini. – URL: <https://zenodo.org/records/22881899>